



Referanser: KM 12/24, KR 97/22, KR 94/24

Arkivsak: 23/00683-26

Saksdokumenter:

Samisk utvalg Rapport Hvordan kan man styrke samisk kirkeliv i Dnk 20240301
Foreløpig sluttrapport Lulesamisk kirkelivsprosjekt 2021 - 2025

Styrking av samisk kirkeliv - rapport fra Samisk utvalg

Sammendrag

På oppdrag fra Kirkerådet leverte Samisk utvalg rapporten *Hvordan kan man styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke* i mars 2024. I forbindelse med behandlingen av «Handlingsplan Sannhet og forsoning» i desember 2024, vedtok Kirkerådet at rådet i løpet av 2025, vil ta stilling til den videre behandlingen av forslagene i rapporten fra Samisk utvalg.¹

Kirkerådets mål på maimøtet går igjennom alle forslagene fra Samisk utvalg og avklare hvilke forslag som bør behandles av Kirkemøtet, hvilke som kan følges opp administrativt ut fra tidligere vedtak i Kirkemøtet og Kirkerådet og hvilke som Kirkerådet velger å avvise.

Samisk utvalg ble nedsatt i forbindelse med arbeidet med kirkelig organisering, og mange av utvalgets 24 forslag handler derfor om strukturer og kirkedemokrati. En gjennomgangstone i utvalget er ønsket om sterkere samisk medvirkning i kirkens demokratiske organer og i kirkelivet for øvrig.

Saksdokumentet gir først en bakgrunn for saken, for så å gå gjennom de 24 forslagene fra utvalget, disponert ut fra kapitlene i utvalgsrapporten: Til sutt redegjøres det for administrative og økonomiske konsekvenser.

¹ KR 94/24 Handlingsplan Sannhet og forsoning

Forslagsreferansene i vedtaket referer til utvalgets nummerering av forslagene på s. 108 – 110 i rapporten.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet takker Samisk utvalg for godt arbeid med rapporten.
2. Kirkerådet ber om at følgende forslag fra Samisk utvalg utredes nærmere og fremmes for Kirkemøtet 2026:
 - Kirkeordningen kompletteres med en eller flere bestemmelser om samers rettigheter i Den norske kirke. (Forslag 1.1)
 - Opprette kategorialmenighet i lulesamisk og pitesamisk språkområde, hvor Sør-Hålogaland bispedømme er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter. (Forslag 2.2)
3. Kirkerådet ber om at følgende forslag fra Samisk utvalg utredes nærmere og fremmes for Kirkemøtet så snart det er mulig:
 - Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valgmøte. (Forslag 3.2)
 - Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd (Forslag 3.4)
 - Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet (Forslag 3.5)
 - Sørge for at det samiske ungdomsdemokratiet i bispedømmene styrkes (Forslag 4.3)
3. Kirkerådet ber om at det i samarbeid med Nord-Hålogaland bispedømmeråd og Samisk kirkeråd vurderes hvorvidt følgende forslag skal utredes nærmere, og eventuelt komme tilbake med en sak til Kirkerådet ved en senere anledning:
 - Opprette kategorialmenighet i nordsamisk og skoltesamisk språkområde, hvor Nord-Hålogaland bispedømme er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter (Forslag 2.1)
4. Kirkerådet understreker at følgende forslag må ses i sammenheng med «Strategiplan for samisk kirkeliv» og «Handlingsplan Sannhet og forsoning». Kirkerådet minner om at oppfølgingen av disse planene er et helhetskirkelig ansvar som angår både valgte råd og ansatte, på alle nivåer i kirken.
 - Heve kompetanse i samisk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsforståelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå. De med undervisningsansvar prioriteres. (Forslag 2.3)

- Gjennomføre langsiktig rekrutteringsarbeid rettet mot samisk ungdom. Stipendordninger for å stimulere til at flere samiske unge ønsker å ta kirkelig utdanning. (Forslag 2.4)
 - Lage en struktur for når/hvordan/hvem som skal reise rundt og treffe ungdom/unge voksne og snakke med dem om kirken som en mulig samisk arbeidsplass (Forslag 4.2)
 - Innføre årlige møtepunkter mellom biskopene i de tre nordligste bispedømmer, Samisk kirkeråd, prest for samisk kirkeliv i Sør-Norge, kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti og Saemien Åålmege, og kirkelig ansatte i de to foreslåtte kategorialmenighetene (for nordsamisk og skoltesamisk språkområde og for lulesamisk og pitesamisk språkområde). Andre menigheter som ønsker å være en del av dette nettverket skal kunne delta. De med undervisningsansvar skal prioriteres. (Forslag 2.5)
 - Vedta hvilket kirkelig organ som skal ha overordnet ansvar for å skape trygge, offentlige, uformelle arenaer for å snakke om samisk åndelighet. (Forslag 4.4)
 - Sørge for at Samisk liturgiutvalg får tilstrekkelig myndighet til å ivareta samers selvbestemmelse for hvordan kunnskap innen samisk teologi og åndelighet brukes i Den norske kirke. (Forslag 4.1)
 - Samisk liturgiutvalg får ansvar for å ta imot spørsmål relatert til forholdet mellom det som kan kalles tradisjonell samisk tro og praksis og kristendom. (Forslag 4.5)
 - Lage en struktur som kan ivareta fagutvikling og formidling av samisk teologi på samers premisser. (Forslag 4.7)
 - Sette av midler til at kirkelig ansatte med undervisningsansvar kan ta videreutdanning (for eksempel Tro og livssyn i Sápmi (Sámi allaskuvla) og Fornorskning og forsoning (VID Tromsø) (Forslag 4.8)
 - Lage en fast struktur på hvordan Den norske kirke formidler hvilke kurs og konferanser som er relatert til samisk åndelighet, og anbefales, for de ansatte. Det gjelder både interne og eksterne kurs. (Forslag 4.9)
5. Kirkerådet minner om at det er anledning innenfor dagens alminnelige bestemmelser for ordning for hovedgudstjenesten å oppfylle følgende forslag:
- Gjøre om ordningen for hovedgudstjenesten slik at menighetsrådet får ansvar for å velge hvilke ledd som kan brukes på samisk, og at menighetsmøtet skal vedta hvilket samisk språk soknet skal bruke - ikke bare hvilken norsk målform. (Forslag 4.6)

6. Samisk kirkeliv er en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke og skal ivaretas av biskoper og menighetsråd som del av deres helhetlige ansvar for *alle* grupper i kirken. Det er ikke naturlig at det spesifiseres særlige grupper i biskopenes tjenesteordning eller menighetsrådets ansvar i kirkeordningen.

Kirkerådet mener at dagens samiske representasjon i bispedømmeråd og Kirkemøte er rimelig og at styrking av samisk medvirkning bør skje innenfor dagens ordninger.

Kirkerådet avviser på bakgrunn av dette følgende forslag fra Samisk utvalg:

- Formalisere og tydeliggjøre biskopenes ansvar for å ivareta samisk kirkeliv. Inkludere ansvar for samisk kirkeliv inn i «tjenesteordning for biskoper». Dette gjelder alle tolv biskoper i Den norske kirke. (Forslag 2.6)
- § 12 i kirkeordningen om menighetsrådets oppgaver: Der må det stå en setning om at en av oppgavene til menighetsrådet er å ivareta samisk kirkeliv. (Forslag 2.7)
- Menighetsrådenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i kirkeordningen. (Forslag 3.7)
- Samisk kirkelig valgmøte velger Samisk kirkeråds medlemmer. (Forslag 3.1)
- Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet. (Forslag 3.3)
- Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene øker fra en til to representanter. (Forslag 3.6)

Saksorientering

1. Bakgrunn

Samisk utvalgs rapport er på drøyt 100 sider, og saksorienteringen vil ikke referere innholdet i rapporten, men gi Kirkerådet tilstrekkelig grunnlag for å kunne ta stilling til utvalgets 24 forslag.

1.1 Samisk utvalg

Kirkemøtet i 2022 drøftet kirkelig organisering, og i den forbindelse vedtok møtet at «Samisk kirkeliv skal styrkes»². Samisk kirkeråd hadde året før anbefalt for Kirkerådet at det ble nedsatt et utvalg som skulle se på hvordan samisk kirkeliv kunne styrkes i arbeidet med kirkelig organisering. Etter Kirkemøtet i 2022 ble Samisk utvalg oppnevnt med følgende mandat:

² KR-sak 10/22 Kirkelig organisering

Kirkerådet beslutter at det skal oppnevnes et utvalg for å utrede tiltak for å styrke samisk kirkeliv med følgende mandat:

Formålet med utvalgsarbeidet er å fremme forslag til tiltak som kan styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke som en oppfølging av Kirkemøtets prinsippvedtak i sak KM 10/22. Utvalget må holde seg informert om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og ta rapporten i betraktning i sitt eget arbeid der det er hensiktsmessig.

Utvalget bes innledningsvis beskrive hvilke særskilte rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett.

Utvalget bes videre om spesielt å vurdere følgende:

- Om det samiske kirkedemokratiet og strukturene rundt dette bør videreføres som i dag eller endres, herunder om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet.
- Om organiseringen av samisk kirkeliv bør videreføres som i dag eller endres, herunder et eventuelt behov for ytterligere kategorialmenigheter.
- Om det er behov for endringer i Den norske kirkes regler som berører forvaltningsområdet for samisk språk.
- Om det er behov for justeringer av gjeldende regelverk om sammensetning og valgordning av Samisk kirkeråd og Samisk kirkelig valgmøte.

Utvalget kan i samråd med Samisk kirkeråd presentere foreløpige vurderinger på Samisk kirkelig valgmøte 27.–29. oktober 2023.

Utvalget skal vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene sine. Utvalget bes vurdere om midler til samisk kirkeliv kan hentes fra andre finansieringskilder og skal også fremme forslag som innebærer uendret ressursbruk.³

Utvalget fikk følgende sammensetning

- Oddvar Andersen, leder (fra høsten 2023)
- Inga Marja Steinfjell (leder fra starten)
- Bertil Jønsson
- Edgar-Stark Dobie-Njaastad
- Elin Magga
- Hanne Øygard
- Karen Anette Anti
- Mathis Eira
- Risten Inga Henriksen

Samisk utvalg leverte sin rapport til Kirkerådet i mars 2024.

1.2 Pågående arbeid med relevans for Samisk utvalgs forslag

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport ble levert til Stortinget 1. juni 2023, og Samisk utvalg var bedt om å ta den i betraktning i sitt arbeid. Utvalget refererer imidlertid i liten grad direkte til kommisjonens arbeid.

³ KR-sak 97/22 Kirkelig organisering - utvalg for å vurdere tiltak som styrker samisk kirkeliv

Kirkemøtet i april 2024 behandlet kommisjonsrapporten, men Samisk utvalgs rapport ble levert etter at sakspapirene til Kirkemøtet var ferdig. Selv om det har vært arbeidet langs ulike spor, er det naturlig at Kirkerådet vurderer Samisk utvalgs forslag også ut fra Kirkemøtets behandling av saken «Sannhet og forsoning» og Kirkerådets oppfølging av den gjennom «Handlingsplan Sannhet og forsoning». Som det vil framgå, er flere av Samisk utvalgs forslag helt eller delvis dekt gjennom handlingsplanens tiltak.

«Strategiplan for samisk kirkeliv 2019 – 2027» og opprettelsen av Samisk liturginemnd høsten 2024 er også relevante for vurderingen av Samisk utvalgs forslag, fordi mange av anliggende i forslagene allerede er ivarettatt igjennom dette.

Parallelt med arbeidet til Samisk utvalg har det pågått et prosjekt i Sør-Hålogaland bispedømme som har direkte relevans for utvalgets forslag om en ny pite- og lulesamisk kategorialmenighet. Dette prosjektet ble igangsatt i 2021 med støtte fra Kirkerådet, Samisk kirkeråd og Sør-Hålogaland bispedømmeråd. Prosjektet avsluttes i vår, og *Foreløpig sluttrapport Lulesamisk kirkelivsprosjekt 2021 – 2025* ligger vedlagt (merk at den ennå ikke er godkjent av prosjektets styringsgruppe). En endelig rapport vil foreligge i sommer.

Både Sør-Hålogaland bispedømmeråd og Samisk kirkeråd har nylig fattet vedtak hvor de støtter opprettelsen av en pite- og lulesamisk kategorialmenighet. Sør-Hålogaland bispedømmeråd uttrykker et sterkt ønske og forventninger om kategorialmenigheten og ber om at dette behandles som en egen sak på neste års Kirkemøte.

Det bør også nevnes at KIFO nylig publiserte rapporten *Den norske kirke og forsoning i Sapmi*, som er nyttig bakgrunnsdokumentasjon i det videre forsoningsarbeidet.

Samisk utvalg ble etablert i forbindelse med arbeidet med kirkelig organisering, og det er derfor naturlig at mange av forslagene handler om strukturer og kirkedemokrati. Kirkerådet bør konsentrere seg om forslagene som innebærer endringer i kirkeordningen og kirkens organisering og styringsstrukturer. Dette handler om:

- Bestemmelser i kirkeordningen om samers rettigheter i Den norske kirke.
- To nye kategorialmenigheter i pite- og lulesamisk språkområde og i nordsamisk og skoltesamisk område.
- Økt samisk medvirkning og representasjon i kirkens demokratiske organer.

2. Samisk utvalgs forslag

Gjennomgangen av de 24 forslagene følger i hovedsak rekkefølgen i utvalgsrapporten på s. 108 – 110, men der hvor lignende forslag er omtalt flere steder, behandles de samlet. Hvert av hovedavsnittene under starter med å presentere utvalgets forslag.

Deretter forklares hva Kirkerådet bes om å ta stilling til, og til slutt redegjøres det noe mer utfyllende om tematikk og problemstillinger forslagene reiser.

2.1 Rettigheter

Forslag 1.1 Kirkeordningen kompletteres med en eller flere bestemmelser om samers rettigheter i Den norske kirke.

Utvalgsrapporten gir en grundig gjennomgang av samers rettigheter i kap. 3 og konkluderer:

utvalget (mener) at det bør fastsettes i kirkeordningen at kirken skal legge til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sin rett til selvbestemmelse i Den norske kirken. Etter utvalgets syn vil det være hensiktsmessig at sentrale rettigheter konkretiseres ytterligere gjennom egne bestemmelser, eksempelvis opp mot rett til samisk språk i kirken, at kirken binder seg til å støtte og fremme samisk kultur og samiske tradisjoner i kirken, og at det fastsettes at Den norske kirken skal legge til rette for at samiske kristne tradisjoner skal ivaretas og utvikles. Utvalget mener også at den foreslåtte bestemmelsen/de foreslåtte bestemmelsene bør kunne utgjøre grunn for Den norske kirke å støtte samer når deres individuelle og/eller kollektive tingsrettslige rettigheter utfordres eller krenkes.

Endelig mener utvalget at det bør vurderes hvorvidt sentrale tiltak som utvalget ellers har foreslått i rapporten bør forankres i kirkeordningen.

Utvalgets forslag vil medføre at kirkelige organer på alle nivåer får et synlig ansvar for å følge opp og ivareta de rettighetene som det samiske folk foreslås å ha i Den norske kirke⁴.

Kirkerådet bes om å ta stilling til anbefalingen om å supplere kirkeordningen med en bestemmelse om samers rettigheter i Den norske kirke.

Den norske kirke er juridisk forpliktet, slik den var tidligere, til å ivareta urfolks rettigheter. Det bør likevel være selvsagt at kirken har en moralsk plikt til å ivareta disse rettighetene i kirkelig sammenheng. Det er ikke aktuelt å inkorporere lovbestemte rettigheter som staten har ansvar for, i kirkeordningen (og som gjaldt for statskirken), men kirkeordningen kan ha en mer forpliktende ordlyd enn dagens formulering om at Kirkemøtet skal «verne og fremme samisk kirkeliv».⁵ En ny formulering bør være på overordnet nivå og inkludere kirkens forpliktelser også for nasjonale minoriteters rettigheter.

Selv om kirken ikke er juridisk forpliktet, har kirken en moralsk plikt og et særlig ansvar for å rette opp den skade fornorskingen medførte. En tydeliggjøring av at kirken forplikter seg til å ivareta urfolk og nasjonale minoriteters rettigheter, også i egne sammenhenger, er et viktig side ved forsoningsarbeidet.

⁴ Samisk utvalgs rapport s. 41

⁵ Kirkeordningen: om Kirkemøtets oppgaver § 28

Det kreves videre juridiske overveielser om hvorledes samers ulike rettigheter bør forstås og formuleres i Den norske kirke, gitt kirkens status som grunnlovsforankret folkekirke og et trossamfunn. Dette gjelder ikke minst retten til medbestemmelse og selvbestemmelse. Det foreslås derfor at Kirkerådet får tilbake et forslag til en sak om dette til Kirkemøtet i 2026.

Samers urfolksrettigheter

Norske myndigheter er forpliktet på å ivareta de rettigheter samer har som urfolk ifølge norsk lovverk og internasjonale konvensjoner.

Grunnloven § 108

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Andre sentrale nasjonale rettskilder er sameloven, reindriftsloven og Finnmarksloven.⁶ Relevante internasjonale konvensjoner og erklæringer:

ILO-konvensjon 169 (1989)

FNs erklæring om urfolks rettigheter (2007)

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter SP artikkel 27 (1966)

FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (1966)

FNs barnekonvensjon art. 30 (1989)

De tre siste konvensjonene er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven.⁷

Urfolks rettigheter omhandler:

- 1) rett til selvbestemmelse og konsultasjon
- 2) rett til språk
- 3) rett til kultur
- 4) rett til ikke-diskriminering
- 5) rett til land, vann og naturressurser

Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) inneholder den eneste lovbestemmelse om samers rettigheter som fortsatt gjelder for Den norske kirke :

§ 3-6 Individuelle kirkelige tjenester

Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i språkutviklingskommuner og språkvitaliseringskommuner

Forskriften til sameloven definerer kommunekategorier:

Språkutviklingskommuner: Karasjok, Kautokeino, Nesseby og Tana

⁶ *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)*

Lov om reindrift (reindriftsloven)

Lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark (Finnmarksloven) -

⁷ *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) - Lovdata*
Se også: Grunnlaget for samepolitikken - regjeringen.no

Språkvitaliseringskommuner: Porsanger, Kåfjord, Lavangen, Tjeldsund, Hattfjelldal, Hamarøy, Røyrvik, Røros og Snåsa

Det finnes imidlertid andre relevante lover som gjelder for trossamfunn og som indirekte berører samers rettigheter. Et eksempel er *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering*, som har inkorporert *Konvensjonen om avskaffelse av alle former for rasediskriminering*. Retten til ikke-diskriminering gjelder dermed også i Den norske kirke.

Det vises til rapporten fra Samisk utvalg for mer utfyllende omtale av urfolks rettigheter og relevante lover og forskrifter med relevans for Den norske kirke.

Samers rettigheter i Den norske kirke

Kirkeloven av 1996 regulerte statskirkens virksomhet og inneholder en referanse til samer i Kirkemøtets oppgaver: «Kirkemøtet skal verne og fremme samisk kirkeliv» (§ 24). I denne sammenheng er det relevant å minne om at Kirkemøtet i 1992 vedtok opprettelsen av Samisk kirkeråd som sitt organ for samisk kirkeliv.⁸

I 2007, i forbindelse med forarbeidet til ny kirkeordning for Den norske kirke, vedtok Kirkemøtet følgende premisser og føringer for ny kirkeordning, og det er viktig å merke seg vedtakets dobbelte begrunnelse: samers tilknytning til kirken, samt samers status som urfolk.

Urfolksdimensjonen skal ivaretas både i rammeloven og i kirkeordningen. Den norske kirkes særskilte ansvar for samisk kirkeliv sees i lys av Grunnlovens § 110a.⁹ Den norske kirke skal fortsatt være forpliktet på samelovens språkregler og ha del i de statlige finansieringsordninger som følger av denne forpliktelsen.

Kirken har et særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke. Dette begrunnes i samenes sterke historiske tilknytning til Den norske kirke, samt i samenes status som urfolk i Norge.¹⁰

«Strategiplanen for samisk kirkeliv», vedtatt av Kirkemøtet i 2011, viser til Kirkemøtet vedtak i 2007:

Kirkemøtets føringer med hensyn til ivaretagelse av samisk kirkeliv (KM 8/07) må følges opp i det videre arbeidet med ny kirkelov og kirkeordning. Det er behov for en avklaring av både statens og Den norske kirkes fremtidige forpliktelser overfor samisk kirkeliv, i lys av Grunnloven § 110a,¹¹ sameloven og internasjonal urfolksrett¹²

⁸ Regler for Samisk kirkeråd - Samisk kirkeråd - Sámi girkoráđdi - Sáme girkoráde - Saemien gærhkoeraerie

⁹ I dag Grunnloven § 108.

¹⁰ *Strategiplan for samisk kirkeliv 2011*_s. 100 Planen gir nyttig bakgrunn om tidligere kirkemøtes vedtak om samisk kirkeliv og urfolks rettigheter.

¹¹ I dag Grunnloven § 108.

Her ble det skapt en forventning om en avklaring om en selvstendig kirkes forpliktelser overfor samisk kirkeliv i lys av urfolks rettigheter. Høringsnotatet om kirkeordningen fra 2018 inneholdt et forslag til en paragraf med følgende ordlyd:

Samisk kirkeliv

Samisk kirkeliv er en integrert og likeverdig del av Den norske kirke

Da den nye kirkeordningen ble vedtatt i 2019, videreførte imidlertid Kirkemøtet kun kirkelovens generelle bestemmelse om at «Kirkemøtet skal verne og fremme samisk kirkeliv» (§ 28). Dette må ses i sammenheng med at Kirkemøtet i 2019 i hovedsak valgte å videreføre bestemmelsene fra kirkeloven i kirkeordningen, og samtidig ba om at det skulle utredes et forslag til bl.a. øvrig kirkeordning (KM 06/19).

Samers medvirkning i kirkedemokratiet er fastsatt gjennom flere paragrafer i kirkeordningen:

- § 24 Bispedømmerådenes sammensetning
- § 27 Kirkemøtets sammensetning
- § 28 Kirkemøtets oppgaver
- § 29 Kirkerådets sammensetning (Instruks for Kirkerådets arbeid)
- § 34 Samisk kirkeråds sammensetning (Regler om Samisk kirkelig valgmøte)
- § 35 Samisk kirkeråds oppgaver (Regler for Samisk kirkeråd)

Ingen av disse paragrafene begrunner samers medvirkning i kirkedemokratiet med samers «medbestemmelse og selvbestemmelse». Forslagene fra Samisk utvalg må forstås slik at utvalget mener at dagens kirkeordning ikke i tilstrekkelig grad ivaretar samers rettigheter i kirken og at kirkeordningen burde referere til samers *rettigheter*.

Man må se nærmere på hvordan formuleringen om urfolks «rett til medbestemmelse og selvbestemmelse» kan forstås i en ikke-statlig organisasjon og for kirkens vedkommende internt i et trossamfunn. Dette gjelder med- og selvbestemmelse i kirkens demokratiske styringsstruktur, men også samers rett til å definere og utøve tradisjonell samisk religiøsitet og kultur. Dette angår flere av forslagene fra samisk utvalg.

Sist i dette avsnittet om urfolksrettigheter skal det minnes et par nyere og relevante kirkemøtesaker. I saken «Den norske kirke og menneskerettighetene» fra 2014 foretas det et skille mellom juridisk og moralsk pliktbærer:

Menneskerettighetene har en juridisk og en moralsk side:

Menneskerettigheter forplikter først og fremst stater. Hver enkelt stat har ansvar for å respektere, beskytte og oppfylle menneskerettighetene, slik de er uttrykt i Verdenserklæringen om menneskerettigheter og de ulike menneskerettighets-konvensjonene.

Menneskerettigheter forplikter både hver enkelt kristen og kirken. Kirkens rolle som moralsk pliktbærer har ulike dimensjoner:

- Respektene menneskerettighetene: Kirken skal ikke bryte menneskerettighetene. Dersom andre kirker eller kirkelige aktører begår menneskerettighetsbrudd, har Den norske kirke ansvar for å påpeke dette.
- Beskytte og oppfylle menneskerettighetene: Kirken skal holde staten (den juridiske pliktbæreren) ansvarlig for å beskytte og oppfylle menneskerettighetene. Maktkritikk og beslutningspåvirkning er aktuelle metoder. Kirken skal også styrke rettighetsholderens evne til selv å kjempe for sine rettigheter.¹³

Kirkemøtet gav noen prioriteringer for kirkens arbeid med menneskerettigheter, og én av disse gjelder urfolksrettigheter:

c) Brudd på urfolks rettigheter

Den norske kirke har et særlig ansvar for å løfte fram urfolks rettigheter generelt, og det samiske folks rettigheter spesielt. Nesten alle verdens urfolk har opplevd menneskerettighetsbrudd, ofte gjennomført av staten og storsamfunnet de er en del av. Den norske kirke har i de senere år tatt et oppgjør med sin egen historiske rolle overfor det samiske folk. Den forsoningsprosessen som har begynt, må videreføres i et sterkt engasjement for urfolks rettigheter, nasjonalt og internasjonalt, gjennom å bidra til at brudd på urfolks rettigheter ikke fortsetter.¹⁴

Kirkemøtet har gjennom dette vedtaket i 2014 forpliktet seg til et «særlig ansvar» i forhold til urfolks rettigheter. Kirkemøtets vedtak er imidlertid lite konkret om hva dette innebærer i praksis for samer i Den norske kirke.

Kirkemøtet drøftet i 2024 saken «Sannhet og forsoning» kirkens oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og bad om at rettigheter ble inkludert i en handlingsplan. Dette ble fulgt opp gjennom to tiltak i «Handlingsplanen Sannhet og forsoning», som Kirkerådet vedtok i desember samme år.

- Påpeke rettighetsbrudd som begås av norske myndigheter
- Støtte rettighetshavere

Dette er generelle punkter som knytter an til kirkens moralske ansvar og rolle som «vaktbikkje» og støttespiller i sivilsamfunnet. Punktene sier ikke noe om kirkens ansvar internt i egen virksomhet, og det er dette siste Samisk utvalg utfordrer Kirkerådet til å ta tak i.

2.2 Organisering av samisk kirkeliv - kategorialmenigheter

På nasjonalt nivå finnes Samisk kirkeråd, Samisk kirkelig valg møte og Samisk ungdomsutvalg. De tre nordligste bispedømmerådene har en samisk representant. På ulike måter er disse organene en del av kirkens demokratiske styringsstruktur, og

¹³ KM 09/14 Den norske kirke om menneskerettighetene - vedtak

¹⁴ Vedtak KM-sak 09/14

de bidra til å fremme og styrke samisk kirkeliv i hele kirken. Utvalget mener at det samiske kirkelivet er godt ivaretatt i organisasjonsstrukturen på *nasjonalt* nivå, men at det sårbare punktet er det som skjer på *lokalt* nivå. Utvalget beskriver tre ulike modeller med utgangspunkt i lokale forhold og språkgrupper:

- Indre Finnmark Prosti
- Kategorialmenigheten Saemien Åålmege
- Prosjektet for lulesamisk kirkeliv i Tysfjord og Hamarøy kommune

Ut over dette, finnes det enkelte stillinger i Den norske kirke som har et særlig ansvar for samisk kirkeliv, for eksempel en prestestilling i Trefoldighet – freds- og forsoningskirken i Oslo som har ansvar for å betjene den samiske befolkningen i Sør-Norge.

Utvalget mener at de tre modellene

gir alle muligheten til å forme et samisk kirkeliv fra et samisk ståsted. Det prinsipielle utgangspunktet er samisk selvbestemmelse og selvrepresentasjon. Det handler også om å kunne tilby kirkelige tjenester til den samiske befolkningen som ivaretar de samiske språkene, men også den samiske kulturen, de samiske trosuttrykkene og den samiske livsforståelsen.

Innenfor disse tre modellene er det kirkelige ansatte som til daglig jobber med å fremme, ivareta og utvikle samisk kirkeliv, forankret lokalt og regionalt, men også i et helsamisk perspektiv. Modellene tilbyr strukturer som kan støtte et arbeid med samisk kirkeliv. Utenfor disse modellene eksisterer det store variasjoner regionalt og lokalt for hvor godt samisk kirkeliv blir ivaretatt.¹⁵

Utvalget argumenterer for at *lokale strukturer* kan sikre at samisk kirkeliv ivaretas lokalt og hindre at det blir tilfeldig og opp til den enkelte menighet og kirkelige ansatte. Kategorialmenigheter foreslås som en egnet struktur, som både betjener samler lokalt, men som også har et nasjonalt ansvar for samer som tilhører ulike språkgrupper og som er bosatt over hele landet.

Regelverk og overordnede problemstillinger

Kirkeordningen § 3 femte ledd gir hjemmel for å opprette kategorialmenigheter:

Særskilt ordning for kategorialmenigheter og valgmenigheter fastsettes av Kirkemøtet.

I forhold til forslaget om nye samiske kategorialmenigheter, er det relevant å se til *Regler om ordning for Saemien Åålmege*, som opprinnelig ble fastsatt av Kirkemøtet i 2015.¹⁶

Det er interessant å merke seg at både Samisk kirkeråd og Kirkerådet i 2012 i forbindelse med forarbeidet til opprettelsen av Saemien Åålmege, pekte på at «en

¹⁵ Utvalgets rapport s. 58 – 59.

¹⁶ Regelverket har blitt fornyet i 2024 Regler om ordning for Saemien Åålmege.

permanentisering av en sørsamisk kategorialmenighet har en særskilt begrunnelse i samenes status som urfolk.» Kirkerådet fulgte dette opp med å understreke at «Med denne særskilte begrunnelse vil det ikke skape presedens ved eventuelle andre forslag om opprettelse av kategorialmenigheter.» Samisk kirkeråd på sin side viste i vedtaket til at en «Eventuell opprettelse av kategorialmenigheter for andre etniske minoriteter vil dermed hvile på et annet prinsipielt grunnlag».¹⁷

Samisk utvalg argumenterer for opprettelse av samiske kategorialmenigheter, og nevner at det må tas hensyn til flere forhold. Lokale hensyn og ønsker må veie tungt, det samme må samers rett til medbestemmelse og selvbestemmelse. Ønsket om kategorialmenigheter kan også sees som en konsekvens av fornorskingspolitikken og angår dermed kirkens forsoningsarbeid. Utvalget viser til Saemien Åålmege som en god modell for samisk kategorialmenighet:

Samisk utvalg mener at kategorialmenigheten Saemien Åålmege bør beholdes slik den er i dag. Utvalget mener at kategorialmenigheten ivaretar samisk språk, kultur, åndelighet og samiske kristne trosuttrykk på en tilfredsstillende måte. Saemien Åålmege fungerer som et regionalt kompetansesenter for sørsamisk språk og kirkeliv, hvor man har samlet kirkelig ansatte under samme menighet. Saemien Åålmege kan kontaktes av kirkelig ansatte i andre menigheter som sitter med spørsmål angående samisk kirkeliv.

Samisk utvalg mener at det er et viktig poeng at Saemien Åålmege er en menighet for alle, ikke bare for samer. Det er en menighet som har en samisk profil og som er forankret i samisk språk og kultur, og er derfor et uttrykk for samisk selvbestemmelse. De kan tilby kirkelige tjenester over soknegrensene. Dermed har de større spillerom for å kunne tilby kirkelige tjenester til sørsamer, uansett bosted. Det samiske anliggende blir dermed knyttet til samisk identitet framfor område/sokn. Utvalget mener at det er en klar fordel at Saemien Åålmege kan betjene samer over så store områder. Utvalgets vurdering er at samer bør få ha mulighet til å være medlem av flere samiske kategorialmenigheter, hvis det dannes flere, slik utvalget foreslår.¹⁸

Utvalget har samtidig også noen kritiske perspektiver:

Samisk utvalg har diskutert om det vil kunne være noen bakdeler ved opprettelse av kategorialmenigheter tilpasset nordsamisk/skoltesamisk språkområde, og lulesamisk/pitesamisk språkområde. Dette må særlig ses i sammenheng med fornorskningen av samene, hvor tap av samisk identitet er en konsekvens i mange områder. Mange samer «ga opp» sin samiske identitet, for slik å kunne ta del i de samme goder som resten av samfunnet tok for gitt. Dette betydde i mange tilfeller å gi avkall på store deler av sin egen bakgrunn, innbefattet samisk språk og kultur. I dag skjer det i mange områder en samisk oppvåkning, der mange tar tilbake en samisk identitet som tidligere har vært gjemt bort av foreldre- og besteforeldregenerasjonen. Men dette er sårbart, særlig der hvor man er en del av mindretallet i samfunnet. Samiske kulturuttrykk og samiske språk har lite synlighet i det offentlige rom. Noen kan derfor oppleve usikkerhet på sin samiske identitet. Vil en kategorialmenighet støtte de bort, eller vil den klare å favne om dem? Hva med de som står stødig i sin samiske identitet- vil de ønske en egen

¹⁷ SKR 28/12 og KR 62/12

¹⁸ Utvalgsrapporten s. 62 - 63

samisk menighet velkommen, eller vil de ønske å heller være en del av sin lokalmenighet? Og lokalmenighetene, vil de skyve alt ansvar for samisk kirkeliv over på en eventuell kategorialmenighet?

Dette er viktige perspektiver som må tas med i Kirkerådets vurderinger. Også andre nasjonale perspektiver, kirkeforståelse og administrative og økonomiske hensyn må tas inn i vurderingene. Det kan finnes ulike måter å ivareta samer, nasjonale minoriteter og andre gruppes behov i kirken. Hvordan dette best gjøres må sees i sammenheng med Den norske kirkes identitet som et mangfoldig fellesskap. Hensynet til andre grupper i kirken og problematikk knyttet til valgmenigheter og migrantmenigheter, er også relevant i denne sammenheng, selv om statusen som urfolk og nasjonal minoritet tilsier at samer og kvener/norskfinner må behandles på en særskilt måte. Dette er tematikk som det må arbeides videre med i vurderingene av utvalgets forslag om to nye kategorialmenigheter.

Nordsamisk og skoltesamisk språkområde

Forslag 2.1: Opprette kategorialmenighet i nordsamisk og skoltesamisk språkområde, hvor Nord-Hålogaland er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter.

Kirkerådet må ta stilling til om det i samarbeid med Nord-Hålogaland bispedømmeråd og Samisk kirkeråd skal vurderes hvorvidt forslaget om en kategorialmenighet i nordsamisk- og skoltesamisk språkområde skal utredes videre.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd har i en årrekke hatt et prosjekt om lulesamisk kirkeliv hvor det har vært arbeidet grundig med ønsket om å opprette en pite- og lulesamisk kategorialmenighet, men i nordsamisk språkområde finnes det ikke liknende prosjekter som man kan støtte seg til. Utvalget ser at det derfor er mange usikkerhetsmomenter knyttet til en kategorialmenighet i dette området.

Indre Finnmark prosti står sterkt, da majoriteten av befolkningen her er samer med samisk språk som dagligtale. Det er ikke tilfelle andre steder i Norge. Samisk utvalg mener at det er behov for en prosess med konsekvensutredning for opprettelse av en eventuell kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde. Her må man innhente erfaringer fra Saemien Åålmege og prosjektarbeidet i lule-/pitesamisk kirkeliv. Enda viktigere blir det å innhente kunnskap og erfaring fra ulike menigheter i nordsamisk språkområde. Deres vurderinger skal veie tungt i prosessen videre.¹⁹

Et av medlemmene i utvalget er kritisk til å opprette en kategorialmenighet, men de øvrige medlemmene

har forståelse for dette standpunktet, og er enige i at opprettelse av kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde kan ha negative konsekvenser for noen. Ut fra et helhetlig syn, så anbefaler øvrige medlemmer av utvalget likevel at det opprettes en kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde. Flertallet av utvalget mener at en

¹⁹ Utvalgsrapporten s. 66

kategorialmenighet, sammen med Indre Finnmark prosti-modellen, er den beste løsningen for ivaretagelse og utvikling av samisk kirkeliv i denne regionen. Utvalget mener at alle erfaringer som kommer fra Saemien Åålmegeas arbeid med samisk kirkeliv i sørsamisk språkområde, taler for at en kategorialmenighet er en løsning som ivaretar samisk selvrepresentasjon og selvbestemmelse i svært høy grad. I tillegg kan en kategorialmenighet tilby kirkelig betjening til samisk befolkning uavhengig av prostigrenser. Et annet viktig poeng er at en kategorialmenighet kan fungere som et kompetansesenter for samisk kultur og kirkeliv.

Utvalgets egen vurdering om at det er behov for å innhente kunnskap og erfaring fra ulike menigheter i nordsamisk språkområde, tilsier at forslaget om kategorialmenighet ikke er modent til å fremmes som en sak til Kirkemøtet i 2026. Det bør imidlertid vurderes hvorvidt en skal gå videre med å utrede forslaget om en kategorialmenighet i dette området. I dette ligger det også en forventning om å se på ulike måter å organisere og styrke nordsamisk- og skoltesamiske kirkeliv i Den norske kirke, også utenfor disse gruppens tradisjonelle områder.

Lule – og pitesamisk språkområde

Forslag 2.2 Opprette kategorialmenighet i lulesamisk og pitesamisk språkområde, hvor Sør-Hålogaland bispedømme er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter.

Kirkerådet bes om å ta stilling til om de vil fremme en sak til Kirkemøtet i 2026 om pite- og lulesamisk kategorialmenighet.

Samisk utvalg viser til arbeidet i prosjektet *Utvikling av en helhetlig plan for lulesamisk kirkeliv i Den norske kirke*. Her er det gjort et svært grundig forarbeid med tanke på å etablere en pite- og lulesamisk kategorialmenighet. Både Sør-Hålogaland bispedømme og Samisk kirkeråd har vedtatt å be Kirkerådet om å fremme en egen sak om en slik menighet til Kirkemøtet i 2026.

Denne kirkerådsaken forholder seg til rapporten fra Samisk utvalg, som viser til og støtter det arbeidet som pågår i Sør-Hålogaland bispedømme. Ut over dette utdyper ikke Samisk utvalg forslaget om en pite- og lulesamisk kategorialmenighet. Det foreligger imidlertid omfattende dokumentasjonen fra prosjektet og mange saksdokumenter fra Sør-Hålogaland bispedømmeråd, som blir viktig i det videre utredningsarbeidet fram mot en kirkemøtesak. Det anbefales å lese den informative og grundige foreløpige sluttrapportet fra prosjektet. Endelig sluttrapport vil foreligge i sommer og tas med inn i arbeidet med en sak til Kirkemøtet.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd sendte nylig et brev til Kirkerådet og begrunner bispedømmerådets vedtak om å be «Kirkerådet sette opp sak om opprettelse av pite- og lulesamisk kategorialmenighet til behandling som egen sak på Kirkemøtet 2026» slik:

For det pite- og lulesamiske kirkelivsmiljøet er det svært viktig og store forventninger til at pite- og lulesamisk kategorialmenighet kommer opp som egen sak på Kirkemøtet 2026. Det er viktig at man ikke må vente på en prinsipiell avklaring i forhold til andre kategorialmenigheter. Dette begrunnes ut fra urfolksrettigheter, minoritetspolitikk, samt ressurser og kompetanse om kategorialmenighet som er opparbeidet i det lulesamiske kirkelivsprosjektet, som nå er i sin slutfase. Det er sårbart dersom man mister disse opparbeidede ressursene. Videre bør kirkens satsning på forsoningsarbeid inkludere samene får bestemme over utvikling av egen teologi og kirkeliv innenfor Den norske kirkes rammer.

(...)

Det har vært jobbet for å få på plass samisk kompetanse og teologisk tenkning, liturgier og arbeid innen pite- og lulesamisk kirkeliv. Derfor er det sårbart og viktig at alt som nå er opparbeidet av kompetanse og ressurser i prosjektperioden ikke går tapt hvis det blir et opphold og man ikke kan videreføre prosjektet inn i en kategorialmenighet.

I forhold til andre mulige kategorialmenigheter har lulesamisk kirkeliv kommet lengst i denne prosessen, og har kompetanse og ressurser på plass for å etablere en kategorialmenighet. Å få på plass strukturelle rammer er avgjørende for å holde på kompetanse og samisk strategiarbeid. På denne måten kan man jobbe for å opparbeide pite- og lulesamisk kirkeliv, ivareta urfolksrettigheter og samisk selvråderett innenfor rammen av Den norske kirke. Et slikt vedtak vil være et konkret og svært viktig uttrykk for kirkens ønske om forsoning overfor den pite- og lulesamiske befolkningen.²⁰

Her gis det gode argumenter for å opprette en ny kategorialmenighet, og det foreslås for Kirkerådet at det fremmes en sak til Kirkemøtet i 2026.

En kirkemøtesak må samtidig inneholde flere perspektiver og også se på ulike løsninger som kan være aktuelle for å ivareta pite- og lulesamisk kirkeliv. Det finnes relevante argumenter både for og imot etablering av en ny kategorialmenighet, og de må utdypes i en sak til Kirkemøtet.

2.3 Kompetanseheving og rekruttering

Forslag 2.3: Heve kompetanse i samisk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsforståelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå. De med undervisningsansvar prioriteres.

Forslag 2.4: Gjennomføre langsiktig rekrutteringsarbeid rettet mot samisk ungdom. Stipendordninger for å stimulere til at flere samiske unge ønsker å ta kirkelig utdanning.

Kirkerådet bes om å ta stilling til om disse forslagene er tilstrekkelig ivaretatt gjennom “Strategiplanen for samisk kirkeliv” og “Handlingsplan Sannhet og Forsoning”.

²⁰ Brev fra Sør-Hålogaland bispedømmeråd til Kirkerådet 14.04.2025

Strategiplan pkt. 3.5 – mål:

- A Samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner har en plass som fagområde i alle kirkelige grunnutdanninger.
- B Økt kompetanse i samisk språk, samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner blant ansatte i Den norske kirke.
- C Ansatte i Den norske kirke har kompetanse i kulturelt mangfold.
- D Det er god rekruttering av samisk-språklige medarbeidere til alle nivåer i Den norske kirke.
- E Den norske kirke tilbyr samisk språkopplæring til kirkelige ansatte.
- F Den norske kirke er en relevant og aktuell arbeidsplass for samer.
- G En samisk tolkeutdanning inkluderer utdanning for kirketolker.
- H Den norske kirke bidrar til at urfolkenes plass og historie i kirkens misjonsfaglige arbeid gis rom og verdi

Handlingsplan, tiltak 11 og 14

- Gjennomføre langsiktig rekrutteringsarbeid rettet mot samisk ungdom.
- Utarbeide rekrutteringsmateriell på samiske språk og med innhold som vender seg til personer med samisk bakgrunn.
- Ferdigstille handlingsplan om rekruttering av samer til kirkelige utdanninger (jfr. Strategiplan for samisk kirkeliv)
- Heve kompetansen i samisk og kvensk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsanskuelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå.
- Ressurser (skrift, lyd, musikk, bilder, kunst m.m.) gjøres tilgjengelig på Dnks digitale flater

Styrket samhandling

Forslag 2.5: Innføre årlige møtepunkter mellom biskopene i de tre nordligste bispedømmer, Samisk kirkeråd, prest for samisk kirkeliv i Sør-Norge, kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti og Saemien Åålmege, og kirkelig ansatte i de to foreslåtte kategorialmenighetene (for nordsamisk og skoltesamisk språkområde og for lulesamisk og pitesamisk språkområde). Andre menigheter som ønsker å være en del av dette nettverket skal kunne delta. De med undervisningsansvar skal prioriteres.

Forslag 4.2 Lage en struktur for når/hvordan/hvem som skal reise rundt og treffe ungdom/unge voksne og snakke med dem om kirken som en mulig samisk arbeidsplass.

Kirkerådet bes om å ta stilling til om disse forslagene kan følges opp.

Styrket samhandling er viktig. Samtidig kan det argumenteres for at dette bør kunne avklares lokalt og av de aktører som er involvert, uten at Kirkerådet gir føringer for hvordan dette bør gjøres.

Biskoper og menighetsrådets ansvar

Forslag 2.6 Formalisere og tydeliggjøre biskopenes ansvar for å ivareta samisk kirkeliv. Inkludere ansvar for samisk kirkeliv inn i «Tjenesteordning for biskoper». Dette gjelder alle tolv biskoper i Den norske kirke.

Forslag 2.7: § 12 i kirkeordningen om menighetsrådets oppgaver: Der må det stå en setning om at en av oppgavene til menighetsrådet er å ivareta samisk kirkeliv.

Forslag 3.7 Menighetenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i kirkeordningen.

Kirkerådet bes om å ta stilling til forslaget om at disse forslagene avvises begrunnet i at biskoper og menighetsråd har et helheltlig ansvar for mangfoldet i kirkelivet, noe som også innebærer et ansvar for samisk kirkeliv. Forslaget begrunnes i at det derfor ikke er ønskelig å navngi særskilte grupper i biskopens tjenesteordning eller kirkeordningens bestemmelser om menigheten og menighetsrådets ansvarsområder.

2.4 Samisk kirkedemokrati

Bakgrunn for Samisk utvalgs forslag

Urfolks rett til «medbestemmelse» og «selvbestemmelse» legges til grunn for utvalgets argumentasjon for økt samisk representasjon i kirkedemokratiet:

Begrepene «medbestemmelse» og «selvbestemmelse» er sentrale i det samiske kirkedemokratiet. I denne sammenheng innebærer medbestemmelse at samer gis mulighet til å påvirke beslutningsprosesser i kirken. Selvbestemmelse innebærer at samer gis rom til å forme sitt eget kirkeliv.

Man kan si at det finnes samisk medbestemmelse og selvbestemmelse innenfor nærmere definerte rammer i Den norske kirke, og at det kommer til uttrykk på ulike måter - som gjennom sammensetning av medlemmer/representanter i ulike kirkelige organer. Mens ordningen med samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene kan sies å gi uttrykk for samisk medbestemmelse på regionalt nivå, er både Samisk kirkeråd og Saemien Åålmege uttrykk for samisk selvbestemmelse innenfor nærmere definerte rammer på nasjonalt og lokalt nivå. Det skyldes at Samisk kirkeråd kan initiere og fatte vedtak om saker som rådet mener er viktige. Rådets mening binder likevel ikke andre organer som Kirkerådet eller Kirkemøtet. Begrunnelsen bak opprettelsen av Saemien Åålmege kan i sin tur sies å stå i nært forhold til definisjonen av selvbestemmelse. Den sier:

“Et livskraftig og likeverdig samisk kirkeliv i sin alminnelighet handler om det samiske folkets deltakelse i kirken. Saemien Åålmege vil bli en tydelig samisk menighetsarena hvor sørsamisk kirkelig fellesskap og identitet kan styrkes og utvikles. Å skape et rom hvor medlemmer av den sørsamiske menigheten kan betjenes på sitt eget språk med sin egen kultur som utgangspunkt, vil bety mye. Det sørsamiske språket er svært truet, sørsamene er få og bor spredt – og er en minoritet i alle lokalmenigheter hvor de bor. “

Man kan si at samisk selvbestemmelse, innenfor nærmere definerte rammer, finnes i kirkelige organer der samer har numerisk flertall. Sett i et større perspektiv er imidlertid dette begrenset til Indre Finnmark. Indre Finnmark

prosti ble opprettet i 1991, og er en del av den ordinære strukturen. I menighetsrådene i Indre Finnmark kan man si at samer har selvbestemmelse innenfor nærmere definerte rammer, på grunn av numerisk flertall.²¹

Utvalget mener at dagens ordninger ikke i tilstrekkelig grad ivaretar samers rett til med- og selvbestemmelse i kirkens demokratiske strukturer.

Oversikt over dagens ordning og utvalgets forslag:

Dagens ordning	Forslag
Kirkemøtet velger Samisk kirkeråd	Samisk kirkelig valgmøte velger Samisk kirkeråd
Menighetsråd i forvaltningsområdet for samiske språk oppnevner delegater til Samisk kirkelig valgmøte	Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valgmøte.
Tre samiske medlemmene i de nordligste bispedømmeråd og leder av Samisk kirkeråd er medlemmer av Kirkemøtet	Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet
	Samisk ungdomsutvalg (SUNG) skal være representert i Samisk kirkeråd
SUNGs medlemmer deltar på Ungdommenes kirkemøte	Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet
En samisk representant i de tre nordligste bispedømmene	Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene øker fra en til to representanter
	Menighetsrådenes ansvar for samisk kirkelig liv presiseres i kirkeordningen

Samisk kirkelig valgmøte

Forslag 3.1 Samisk kirkelig valgmøte velger Samisk kirkeråds medlemmer

Kirkerådet bes om å ta stilling til om dette forslaget bør avvises.

²¹ Samisk utvalgs rapport s. 72 - 73

Samisk kirkeråd for Den norske kirke er Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv og har som oppgave å fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke. Kirkemøtet gir nærmere bestemmelser for Samisk kirkeråd. Samisk kirkelig valg møte nominerer i dagens ordning kandidater til Samisk kirkeråd som så velges av Kirkemøtet.²² Dette tydeliggjør at samisk kirkeliv er hele kirkens ansvar. Kirkeordningen er tydelig på at rådet er Kirkemøtets organ.

Samisk kirkeråd for Den norske kirke er Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv og har som oppgave å fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke.²³

Dette er videre utdypet i *regler for Samisk kirkeråd*:

Samisk kirkeråd for Den norske kirke (Rådet) er Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv.

Rådet utfører oppgaver som pålegges av Kirkemøtet, og koordinerer disse med Kirkerådet og Mellomkirkelig råd.²⁴

Utvalget begrunner forslaget om at Samisk kirkelig valg møte, og ikke Kirkemøtet, skal velge Samisk kirkeråds medlemmer med samers rett til selvbestemmelse:

Den norske kirke er ikke rettslig forpliktet å ivareta samers rett til selvbestemmelse, men gjennom å endre ordningen vil kirken signalisere at den allikevel legger stor vekt ved prinsippet. Ulike kirkelige hensyn kan imidlertid komplisere eller stå i strid med samisk selvbestemmelse og den endring som utvalget foreslår. Begrunnelsen for at det er Kirkemøtet som velger rådet, er at det er det høyeste organet i Den norske kirke. Det synodale hensynet ligger med andre ord i bunn for gjeldende ordning. Spørsmålet er om Kirkemøtet kan anses å være den eneste synoden i Den norske kirke.²⁵

Her antydes en struktur hvor Samisk kirkeråd kan få en mer selvstendig rolle, ved siden av Kirkemøtet. I utredningen om Samisk kirkelig valg møte i 2016 ble forholdet mellom Samisk kirkeråd og Kirkemøtet drøftet. Utvalgsrapporten siterer fra SKR-sak 16/16

En neste problemstilling knyttet til valget av Samisk kirkeråd er hvor balansepunktet bør ligge mellom Samisk kirkelig valg møtes og Kirkemøtets rolle i valget av Samisk kirkeråds medlemmer. Kirkeordningen setter her grenser for hvor langt man kan gå i utformingen av ny valgordning for valg av Samisk kirkeråd. Samisk kirkeråds kirkeordningsmessige status som Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv forutsettes opprettholdt, jf. Kirkemøtets vedtak i sak KM 08/16. Det innebærer at Kirkemøtet fortsatt må ha en rolle i valget av Samisk kirkeråd. I utformingen av en ny valgordning finnes det imidlertid rom for i større grad å tydeliggjøre intensjonen med Samisk kirkeråd som samenes organ i Den norske kirke.²⁶

²² Regler om Samisk kirkelig valg møte

²³ Kirkeordning for Den norske kirke § 35

²⁴ Regler for Samisk kirkeråd § 1

²⁵ Utvalgets rapport s. 86 - 87

²⁶ Utvalgets rapport s. 87

Samisk utvalg skriver at selv om det lages gode samhandlingsstrukturer og en praksis der Samisk kirkelig valgmates vilje blir tatt til etterretning av Kirkemøtet, vil det være en sjanse for at dette kan bli endret. Kirkemøtet skal samtidig i dag ivareta og har ansvar for samisk kirkeliv, og det anbefales derfor at dagens ordning hvor Kirkemøtet velger Samisk kirkeråd etter forslag fra Samisk kirkelig valgmate videreføres. Dette vil også gi Samisk kirkeråd legitimitet gjennom å være valgt av Den norske kirkes øverste organ.

Forslag 3.2 Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valgmate.

Kirkerådet bes om å ta stilling til at dette forslaget utredes nærmere.

Utvalget mener at dagens ordning for valg av delegater til Samisk kirkelig valgmate oppleves som lite hensiktsmessig, og konkluderer med at «Utvalget ser også at kompleksiteten i saken gjør at det vil være naturlig å utrede saken videre.»²⁷

Forvaltningsområdene for samisk språk er en statlig, og ikke kirkelig, inndeling. Dagens ordning foreslås endret da den innebærer at kun personer fra menigheter som inngår i forvaltningsområdet for samiske språk, kan velges som delegater til Samisk kirkelig valgmate. Et stort antall kommuner med (stor) samisk befolkning er dermed utestengt fra å sende delegater til Samisk kirkelig valgmate og dermed være med å påvirke valgene av samisk representasjon i andre kirkelige organer. Neste valgmate holdes i innen 1. november 2027, så det må vurderes om det er mulig å få en sak om dette til Kirkemøtet i 2027.

Representasjon i Kirkemøtet, Kirkeråd og bispedømmeråd

Forslag 3.3 Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet

Forslag 3.6 Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene øker fra en til to representanter

Kirkerådet bes om å ta stilling til om disse forslagene bør avvises.

I dag er samisk representasjon på Kirkemøtet sikret gjennom ordningen med at de tre nordligste bispedømmene har et samisk medlem og ved at Samisk kirkeråds leder er medlem av Kirkemøtet. Utvalget foreslår at Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet “på lik linje som bispedømmerådene. Dette vil være i tråd med prinsippet om at samisk kirkeliv er likeverdig med andre organer i Den norske kirke.”²⁸

²⁷ Utvalgets rapport s. 89

²⁸ Utvalgets rapport s. 89

Det kan se ut til at forslaget innebærer at Samisk kirkeråd, som er Kirkemøtets organ og valgt av Kirkemøtet, skal sidestilles med bispedømmerådene som utgjør Kirkemøtet. Utvalget foreslår også å doble antall samiske representanter i de tre nordligste bispedømmene fra en til to, men uten å gi noen begrunnelse ut over at det er ønskelig med økt samisk representasjon. Ser man disse to forslagene i sammenheng, vil den regelfestede samiske representasjonen i de nevnte bispedømmerådene og Kirkemøtet bli betydelig større enn i dag. En annen vei å gå kan være å arbeide for at flere samer velges inn på ordinær måte, og at man i forbindelse med kirkevalg stimulerer samer til å la seg nominere.

Ungdomsdemokrati

Forslag 3.4 Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd

Forslag 3.5 Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet

Forslag 4.3 Sørge for at det samiske ungdomsdemokratiet i bispedømmene styrkes

Kirkerådet bes om å ta stilling til at disse forslaget utredes og fremmes i en sak til Kirkemøtet, om mulig alt i 2026.

Kirkemøtet i 2025 signaliserte en satsing på unge og unge voksne. Dette kan også involvere samiske ungdoms medvirkning i kirkens styringsstrukturer. Forslagene fra Samisk utvalg kan bidra til dette.

Samisk ungdomsutvalg er et rådgivende organ for Samisk kirkeråd, Kirkerådet og for Mellomkirkelig råd i spørsmål om urfolksungdom. Medlemmer deltar på Ungdommenes kirkemøte og samarbeider med Den norske kirkes ungdomsutvalg i saker om spørsmål som er aktuelle for samisk ungdom.

Samisk utvalg mener at det er naturlig at Samisk ungdomsutvalg er representert i Samisk kirkeråd.

Samisk ungdomsutvalg har mulighet til å oppnevne to delegater til Samisk kirkelig valgmøte.²⁹ Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland, Nidaros og Oslo bispedømmer oppfordres til å tilstrebe at det oppnevnes samiske ungdommer til ungdomstingene i bispedømmene.³⁰ Ungdommens kirkemøte skal ha en samisk delegat fra henholdsvis Nord-Hålogaland bispedømme, Sør-Hålogaland bispedømme og Nidaros bispedømme, valgt av vedkommende ungdomsråd, og to delegater valgt av og blant Samisk ungdomsutvalg,

I dag har tre representanter for Ungdommes kirkemøte tale- og forslagsrett på Kirkemøtet. Leder av Den norske kirkes ungdomsutvalg er medlem av Kirkemøtet og har tale- og forslagsrett i Kirkerådet. Samisk utvalg foreslår at Samisk

²⁹ Samisk ungdomsutvalg for Den norske kirke - Samisk kirkeråd - Sámi girkoráđđi - Sáme girkoráde - Saemien gærhkoeraerie

³⁰ Regler om ungdomsdemokratiet i Den norske kirke

ungdomsutvalg er representert i Kirkemøtet, enten som fullt medlem eller som observatør, ut fra hva som er mest hensiktsmessig.

2.5 Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon

I følge Samisk utvalg har arbeidet med teologi og kunnskapsproduksjon to hovedformål: «religiøs selvbestemmelse og å belyse forholdet mellom evangelisk-luthersk kristendom og tradisjonell samisk tro/praksis på en forsonende måte». Utvalget stiller relevante spørsmål:

- Hvem har ansvaret for utvikling av kunnskap innen samisk teologi?
- Hvordan kan kunnskapen brukes for å få en kirke med samiske uttrykk?
- Hvem bestemmer hva som er forenlig med kristen tro i Den norske kirke?
- Hvordan møter Den norske kirke samer som opplever ambivalens mellom ulike tradisjoner de står i?³¹

Utvalget redegjør for samisk teologi, åndelighet og verdensanskule og hvordan dette ivaretas i Den norske kirke i dag. Dette er tematikk som er godt dekket i «Strategiplan for samisk kirkeliv» og «Handlingsplan Sannhet og forsoning» og i mandatet til Samisk liturginemnd.³² De fleste av forslagene kan derfor tas videre administrativ som del av oppfølgingen av disse planene.

Samisk liturgiutvalg og teologi

Forslag 4.1 Sørge for at Samisk liturgiutvalg får tilstrekkelig myndighet til å ivareta samers selvbestemmelse for hvordan kunnskap innen samisk teologi og åndelighet brukes i Den norske kirke

Forslag 4.5 Samisk liturgiutvalg får ansvar for å ta imot spørsmål relatert til forholdet mellom det som kan kalles tradisjonell samisk tro og praksis og kristendom

Kirkerådet bes om å ta stilling til om disse forslagene er ivaretatt gjennom mandatet til Samisk liturginemnd.

Samisk utvalg etterlyser strukturer og egne fora for fagutvikling og samisk teologi i Den norske kirke. Etter at utvalget leverte sin rapport, ble mandatet for Samisk liturginemnd vedtatt på Samisk kirkerådsmøte i september 2024. Mandatet fastsetter at

Samisk liturginemnds arbeidsområde er Den norske kirkes gudstjenesteliv og samisk kirkeliv som helhet. Dette omfatter bl.a. liturgier, hymnologi, liturgiske klær og/eller -utstyr. SL skal se til at rikdommen i samisk kultur, teologi og trospraksiser blir ivaretatt i Den norske kirkes liturgier.»

³¹ Utvalgsrapporten s. 94

³² Samisk utvalg bruker «Samisk liturgiutvalg», men det rette navnet er Samisk litiurginemnd

Samisk liturginemnds samarbeider med Den norske kirkes Nemd for gudstjenesteliv (NFG). Når NFG utreder en liturgisak på bakgrunn av vedtak i Kirkerådet og Bispemøtet, skal saken straks sendes over til SL for behandling.³³

Kirkemøtet har fastsatt regler for saksbehandling i behandling av liturgisaker som også berører Samisk liturginemnd. ³⁴

Utvalgets omtale i kap. 6 i rapporten om «selvbestemmelse» i forbindelse med samisk teologi og åndelighet i Den norske kirke, åpner en kompleks og interessant tematikk. Både Samisk kirkeråd, Samisk liturginemnd, Teologisk nemnd og Bispemøtet arbeider med dette.

Det vises også til «Strategiplan for samisk kirkeliv» (særlig kap. 3) og Samisk kirkeråds veiledningshefte, *Samisk språk, kultur og liturgi i Den norske kirke (DNK) Ressurser, verktøy og gode råd for din menighet* som gir en god og praktisk veiledning om hvordan samisk språk, kultur og liturgi kan brukes i lokale menigheter.³⁵

Handlingsplanen pkt. 14 – 15 har tiltak om tro og kultur:

- Heve kompetansen i samisk og kvensk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsanskuelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå.
- Menigheter markerer og synliggjør:
Samenes nasjonaldag 6. februar
Kirkelige ledere/representanter deltar på markeringer også i andre sammenhenger.
Utvikle og tilgjengeliggjøre ressurser til bruk i markeringene.
- Ressurser (skrift, lyd, musikk, bilder, kunst m.m.) gjøres tilgjengelig på Dnks digitale flater.

Fagutvikling og kompetanse

Forslag 2.3 Heve kompetanse i samisk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsforståelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå. De med undervisningsansvar prioriteres.

Forslag 4.2 Lage en struktur som kan ivareta fagutvikling og formidling av samisk teologi på samers premisser

Forslag 4.8 Sette av midler til at kirkelig ansatte med undervisningsansvar kan ta videreutdanning (for eksempel Tro og livssyn i Sápmi (Sámi allaskuvla) og Fornorskning og forsoning (VID Tromsø)

33 SKR 11/24: mandat for Samisk liturginemnd Protokoll Samisk kirkeråd 2024 - 2028

34 Regler for saksbehandling i liturgisaker § 3, 4, 6, 9. Kirkemøtet bruker betegnelsen Samisk liturgitutvalg.

35 Veiledningsbrosjyre - samisk språk kultur og liturgi i Den norske kirke, Samisk Kirkeråd

Forslag 4.9 Lage en fast struktur på hvordan Den norske kirke formidler hvilke kurs og konferanser som er relatert til samisk åndelighet, og anbefales, for de ansatte. Det gjelder både interne og eksterne kurs

Kirkerådet bes om å ta stilling til om disse forslagene er tilstrekkelig ivare tatt gjennom "Strategiplanen for samisk kirkeliv" og "Handlingsplan Sannhet og Forsoning".

Kompetanseheving er et prioritert område og viktig for å utvikle samisk kirkeliv, ikke bare i tradisjonelle samiske deler av landet, men i hele kirken. Kunnskap og kompetanse er også en forutsetning for forsoningsarbeidet. Både «Strategiplan for samisk kirkeliv» og «Handlingsplan Sannhet og forsoning» vektlegger kompetanse og fagutvikling.

Strategiplanen pkt. 3.5:

- A Samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner har en plass som fagområde i alle kirkelige grunnutdanninger.
- B Økt kompetanse i samisk språk, samisk kirkeliv og samiske kristne tradisjoner blant ansatte i Den norske kirke.
- C Ansatte i Den norske kirke har kompetanse i kulturelt mangfold.
- D Det er god rekruttering av samisk-språklige medarbeidere til alle nivåer i Den norske kirke.
- E Den norske kirke tilbyr samisk språkopplæring til kirkelige ansatte.
- F Den norske kirke er en relevant og aktuell arbeidsplass for samer.
- G En samisk tolkeutdanning inkluderer utdanning for kirketolker.
- H Den norske kirke bidrar til at urfolkenes plass og historie i kirkens misjonsfaglige arbeid gis rom og verd

Handlingsplanen pkt. 1 - 5

- Arrangere konsultasjon med teologiske utdanning- og forskningsinstitusjoner for å stimulere til forskning og undervisning om «sannhet og forsoning» og samisk, kvensk/
- norskfinsk og skogfinsk kultur, kirkeliv og språk.
- Stimulere ansatte i Dnk til å ta videreutdanningen «Sannhet og forsoning som teologi og praksis» ved VID-Tromsø.
- Oppdatere (modul 3) og nylansere E-læringskurset «Fornorskning, forsoning og folkekirke».
- Følge opp KIFOs forskningsprosjekt «Den norske kirke og forsonings-arbeid i Sápmi».
- Ferdigstille ressurs-dokumentet «Diakoni i samisk kontekst».

Møteplasser

Forslag 4.4 Vedta hvilket kirkelig organ som skal ha overordnet ansvar for å skape trygge, offentlige, uformelle arenaer for å snakke om samisk åndelighet

Kirkerådet bes om å ta stilling til om disse forslagene er tilstrekkelig ivaretatt gjennom “Strategiplanen for samisk kirkeliv” og “Handlingsplan Sannhet og Forsoning”.

I forbindelse med arbeidet med *Handlingsplan Sannhet og forsoning* ble viktigheten av lokalt forsoningsarbeid understreket. Trygge møteplasser er viktig, men skapes best lokalt ut fra kjennskap til de lokale forholdene og behov.

Handlingsplan pkt. 9

- Utvikle pilotprosjekt og ressursmaterieil for menigheter om lokalt forsoningsarbeid i samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske lokalsamfunn.
- Ta i bruk kunstneriske og kulturelle ytringer som redskap i forsoningsarbeidet.

.Forslag 4.6 Gjøre om ordningen for hovedgudstjenesten slik at menighetsrådet får ansvar for å velge hvilke ledd som kan brukes på samisk, og at menighetsmøtet skal vedta hvilket samisk språk soknet skal bruke - ikke bare hvilken norsk målform

Dette er det allerede åpning for innenfor *Alminnelige bestemmelser for ordning for hovedgudstjenesten* pkt. 61 «Der det er naturlig, kan andre språk brukes på enkeltledd.» og pkt. 69 «Menighetsmøtet avgjør språk og målform for hovedgudstjenesten, også om det i et begrenset antall gudstjenester skal benyttes et annet språk eller en annen målform.»³⁶

Kirkerådet trenger derfor ikke ta stilling til dette forslaget.

Økonomiske/administrative konsekvenser

I følge mandatet skulle utvalget utrede økonomiske konsekvenser av forslagene, vurdere andre finansieringskilder og også fremme forslag som innebærer uendret ressursbruk. Utvalget fant det vanskelig å utrede økonomiske konsekvenser til en del av forslagene fordi det er vanskelig å skille det samiske kirkelivet fra det ordinære kirkelivet. Derfor kreves det videre økonomiske utredninger og analyser.

Når det gjelder rettigheter, vil kostnadene avhenge av hvilke rettigheter som innarbeides i kirkeordningen.

Opprettelse av to nye kategorialmenigheter vil medføre økte varige utgifter, bl.a. til ansatte og andre driftsutgifter, herunder etablering av medlemsregister og gjennomføring av valg.

36 Alminnelige bestemmelser for ordning for hovedgudstjenesten pkt. 64 og 69

Kompetansebyggingstiltak vil medføre kostnader, mens rekrutteringstiltak, møteplasser og biskoper og menigheters ansvar for samisk kirkeliv innskrevet i kirkeordningen trenger ikke innebære økte kostnader av særlig omfang.

Styrking av samisk representasjon i kirkedemokratiet har kostnader knyttet til et økt antall deltakere.

Tiltakene for å styrke samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon vil medføre økte kostnader til videreutdanning, kurs og konferanser m.m.

Om eksterne finansieringsmuligheter konkluderer utvalget med at:

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport avdekker at statens fornorskningsspolitikk har medført og fortsatt medfører store negative konsekvenser for samer, kvener og skogfinner. Med dette som bakgrunn forventer Samisk utvalg at rapportens innhold medfører at staten, i sitt arbeid med å forsones med samene, over tid bevilger økonomiske ressurser til tiltak som har forsonende effekt.³⁷

³⁷ Utvalgsrapporten s. 118